

УДК 338.1

І. В. ПЕТЕНКО, А. В. ПЕТЕНКО

Донецький державний університет управління, м. Маріуполь

УКРАЇНА В КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНИХ УГОД ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ І СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Систематизовано міжнародні угоди природокористування і соціальної безпеки. Проаналізовано механізми їх дії. Запропоновано структурну схему формування міжнародної економіко-екологічної політики. Визначено місце екології в системі чинників соціальної безпеки в контексті міжнародних угод.

Ключові слова: глобалізована економіка, сталий розвиток, соціальна безпека, екологічна політика, міжнародне співтовариство.

I. V. PETENKO, A. V. PETENKO

Donetsk State University of Management, Mariupol

UKRAINE IN CONTEXT OF INTERNATIONAL AGREEMENTS PRIRODKORISTUVANNYA AND SOCIAL SAFETY

Abstract – Purpose of the article is a location ecological policy of Ukraine in the system of social safety in the context of international agreements. The international agreements of prirodokoristuvannya and social safety are systematized. The mechanisms of their action are analysed. The flow diagram of forming of international ekonomiko- of ekologichnoy policy is offered. Certainly a place of ecology is in the system of factors of social safety in the context of international agreements. In terms of market relations, deep social stratification of people of world association, exhaustions of natural resources (in the first turn in countries, that before than other became on the way of intensive industrialization of national economy) of question of prirodokoristuvannya and social safety are examined and decide above all things taking into account national and corporate interests.

Key words: globalizing economy, steady development, social safety, ecological policy, international concord.

И. В. ПЕТЕНКО, А. В. ПЕТЕНКО

Донецкий государственный университет управления, г. Мариуполь

УКРАИНА В КОНТЕКСТ МЕЖДУНАРОДНОГО СОГЛАШЕНИЯ ПРИРОДОПОЛЬЗОВАНИЯ И СОЦИАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ

Систематизированы международные соглашения природопользования и социальной безопасности. Проанализированы механизмы их действия. Предложена структурная схема формирования международной экономико-экологической политики. Определено место экологии в системе факторов социальной безопасности в контексте международных соглашений. В условиях рыночных отношений, глубокого социального расслоения народов мирового сообщества и истощения природных ресурсов (в первую очередь в странах, которые ранее других стали на путь интенсивной индустриализации народного хозяйства) вопросы природопользования и социальной безопасности рассматриваются и решаются в первую очередь с учетом национальных и корпоративных интересов.

Ключевые слова: глобализованная экономика, устойчивое развитие, социальная безопасность, экологическая политика, международное сообщество.

Постановка проблеми. Формування глобалізованої економіки в основному пов'язано з господарською діяльністю з використання природних ресурсів, що являє собою найважливіший антропогенний негативний фактор впливу на навколишнє природне середовище. Усвідомлюючи вичерпність природних ресурсів та реальну небезпеку екологічної катастрофи, міжнародні організації Римський клуб (доповіді: Дж. Форестер та Дж. Медоуз “Світова динаміка”, 1971 р.; Дж. Медоуз “Межі зростання”, 1972 р.), ООН (Декларація конференції ООН з питань оточуючого людину середовища, Стокгольм, 1977р.; “Всесвітня стратегія збереження природи”, 1980 р.; створення всесвітньої комісії ООН з навколишнього середовища і розвитку, Ріо-де-Жанейро, 1992 р.; Міжнародна конференція з глобальних змін клімату, Кіото, 1997 р.; Програма “Порядок денний на ХХІ століття”, Йоганнесбург, 2002 р.) запропонували і втілюють нову концепцію самопідтримуваного гармонійного розвитку – концепцію сталого розвитку, при якому суспільство задовольняє свої поточні потреби і водночас не створює загрози для наступних поколінь, даючи їм можливість також задовольняти свої потреби. Політична діяльність України спрямована на приєднання країни до міжнародного співтовариства розвинених держав (Європейське співтовариство, Світова організація торгівлі, Міжнародний валютний фонд).

Наприкінці ХХ ст. людство більш глибоко усвідомило важливість вирішення екологічних проблем. Учені і практики запропонували ряд нових екологічних концепцій, до основних з них треба віднести концепцію взаємозв'язку соціальної безпеки і екології.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичні та методичні підходи до вирішення еколого-економічних проблем і соціальної безпеки глобального характеру одержали достатній розвиток в наукових працях О. Амоші, І. Андрієвського, В. Геєця, О. Садченко, Е. Хлобистова, С. Харічкова.

Різні аспекти формування екополітики у контексті міжнародних угод, еколого-економічної безпеки досліджували вчені: О.І. Амоша, Н.М. Андрєєва, Б.В. Буркінський, О.В. Половян, В.М. Степанов, С.К. Харічков.

Формулювання цілі статті – визначити місце екології України в системі чинників соціальної безпеки в контексті міжнародних угод.

Викладення основного матеріалу дослідження. Найвидатнішою подією в розвитку цієї концепції був форум Міжнародної конференції ООН в Ріо-де-Жанейро (Бразилія, 1992р.) “Навколишнє середовище і розвиток”, в якому взяли участь 180 країн. Світова спільнота прийняла Конвенцію про зміну клімату і констатувала екологічну кризу та її масштаби: “...Людство переживає вирішальний момент в історії. Суперечності між характером розвитку і природою досягли межі. Подальший рух у цьому напрямі призведе до глобальної екологічної катастрофи...”.

Конференція прийняла дуже важливий документ “Порядок денний на ХХІ сторіччя”, в якому намічені контури розвитку всесвітньої програми дій щодо пом'якшення екологічної кризи. Конференція запропонувала нову модель розвитку цивілізації, яка була позначена як сталий розвиток.

Міжнародні угоди і механізми регулювання навколишнього середовища представлені на рис. 1.

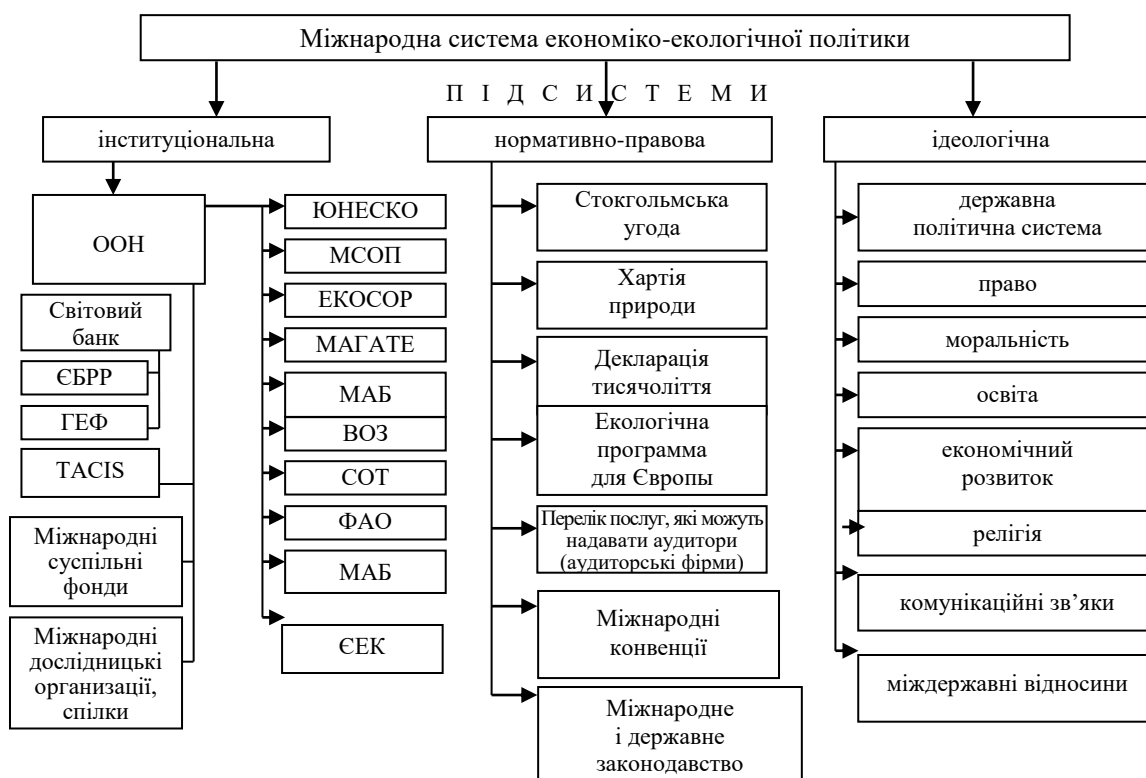

Рис. 1. Структурна схема формування міжнародної економіко- екологічної політики

Стокгольмська конференція ООН по навколишньому середовищу, яка була проведена в 1972 р., стала поворотним пунктом в екологічній політиці держав і міжнародного співтовариства. Прийнята на конференції Декларація включає 26 принципів, що виражають ставлення світової спільноти до проблеми навколишнього середовища сьогодні і на перспективу. Серед цих принципів слід відзначити головні:

- право людини на сприятливі умови життя в навколишньому середовищі, якість якого дозволяє вести гідне і процвітаюче життя;
- збереження природних ресурсів на благо нинішніх і майбутніх поколінь;
- економічний і соціальний розвиток, що має вирішальне значення для поліпшення навколишнього середовища (на відміну від теорії обмеження зростання, що вимагає зупинити подальший розвиток для збереження якості середовища);
- суверенність прав держав на розробку власних природних ресурсів і відповідальність держав за шкоду, заподіяну навколишньому середовищу;
- потреба вирішувати міжнародні проблеми навколишнього середовища у дусі співпраці;
- позбавлення людини і оточуючого його середовища від наслідків застосування ядерного та інших видів зброї масового знищення.

План заходів містить 109 пунктів. У них вирішуються організаційні, економічні, політичні питання охорони навколишнього середовища і взаємовідносин держав та міжнародних організацій.

За рішенням конференції був організований постійно діючий орган ООН з охорони довкілля – ЮНЕП (Програма ООН по навколишньому середовищу), утворений Фонд навколишнього середовища і проголошений Всесвітній день навколишнього середовища (5 червня).

Нарада з питань безпеки і співпраці в Європі, що відбулася в м. Хельсінкі в серпні 1975 р. за участю всіх європейських країн, США і Канади (за винятком Албанії), прийняла Заключний акт, в якому разом з політичними питаннями забезпечення безпеки були розглянуті і питання екологічної безпеки. Навколишньому середовищу присвячений п'ятий розділ Заключного акту. В ньому визначаються мета, області, форми і методи екологічної співпраці держав. Зокрема, міжнародна екологічна співпраця має такі області співпраці, як боротьба з забрудненням атмосфери, охорона вод від забруднення, охорона морського середовища, охорона ґрунту, заповідників, міської природного середовища, намічені фундаментальні дослідження по екології. У числі форм і методів такої співпраці пропонувалися: обмін інформацією, організація конференцій, обмін науковцями, спільні розробки щодо проблем охорони навколишнього середовища.

У плані реалізації рішень Хельсінкі країнами-учасниками згодом було прийнято декілька документів щодо запобігання забрудненню навколишнього середовища, зокрема, Женевська Конвенція про трансграничне забруднення атмосферного повітря (1979 р.) і Конвенція про трансграничний вплив промислових аварій (1992 р.).

Віденська зустріч представників держав-учасниць ОБСЄ (листопад 1986 р.). Разом з політичними питаннями виконання Заключного акту ОБСЄ на цій зустрічі була приділена увага стану навколишнього середовища і виконанню домовленостей Хельсінкі щодо його охорони. У Підсумковому документі Віденської зустрічі по розділу навколишнього середовища містяться такі рекомендації:

- скорочення викидів сірки до 2015 р.;
- розробка відповідних методів альтернативних захороненню небезпечних відходів у морі;
- обмін інформацією щодо потенційно небезпечних хімічних речовин, включаючи оцінку ризику для здоров'я і навколишнього середовища;
- зміцнення і розвиток спільної програми спостереження і оцінки поширення забруднювачів на великі відстані в Європі (ЕМЕП);
- заохочення заходів щодо скорочення виробництва озоноруйнуючих речовин;
- дослідження явищ глобального потеплення клімату і ролі при цьому викидів двоокису вуглецю і газів.

Конференція ООН з питань навколишнього середовища і розвитку (3–14 червня 1992 р., Ріо-де-Жанейро) підвела підсумки двадцятирічної діяльності по охороні навколишнього середовища, позначеної принципами, затвердженими Стокгольмською конференцією (1972 р.). Конференція зібрала близько 15 тис. делегатів із 178 країн світу. Основні її рішення відображені в документах: “Декларація”, де сформульовані принципи політики охорони навколишнього середовища і розвитку; “Порядок денний – “XXI сторіччя”, що представляє собою обширну програму дій на століття; “Заява про принципи охорони і раціонального використання лісів усіх кліматичних зон”; “Конвенція по клімату”; “Конвенція про охорону біологічної різноманітності”.

На конференції було прийнято рішення утворити Комісію ООН з питань навколишнього середовища і розвитку для розробки проекту ще однієї “Конвенції – по пустелях і посушливих зонах”.

Міжнародні природоохоронні організації. Охороною навколишнього середовища займаються всі відомі міжнародні організації – спеціалізовані установи і органи ООН, міжурядові організації, міжнародні неурядові організації універсального типу, регіональні і субрегіональні органи.

За змістом охоплюваних екологічних проблем всі міжнародні організації можна поділити на три групи: природоохоронного напрямку (ЮНЕП, МСОП); комплексного природоохоронного профілю (ФАО, ВОЗ, ВМО); спеціального природоохоронного профілю (охорона перелітних птахів, рибних запасів, міжнародних річок і т.п.).

Провідна роль у міжнародній екологічній співпраці належить Організації Об'єднаних Націй, її спеціалізованим установам. Захист оточуючого людину середовища безпосередньо витікає із Статуту ООН. Її мета і завдання полягають у наданні сприяння вирішенню міжнародних проблем в області економічного, соціального життя, охорони здоров'я, підвищення рівня життя населення, дотримання прав людини. Генеральна Асамблея ООН визначає основні напрями екологічної політики міжнародного співтовариства, розробляє принципи взаємостосунків держав щодо охорони довкілля, ухвалює рішення про проведення міжнародних конференцій ООН щодо найважливіших проблем навколишнього середовища. Вона розробляє проекти міжнародних конвенцій, рекомендації щодо охорони довкілля, створює нові природоохоронні органи, сприяє розвитку всебічної і двосторонньої співпраці держав з метою захисту навколишнього середовища. Природоохоронна діяльність ООН здійснюється безпосередньо або через її головні і допоміжні органи, або через систему спеціалізованих установ. Одним з головних органів ООН є Економічна і соціальна Рада (ЕКОСОП), у межах якої діють функціональні і регіональні комісії і комітети. Всі ці органи разом з іншими політичними, економічними і соціальними питаннями займаються екологічними проблемами. Разом з тим система ООН має спеціальний центральний орган, який займається виключно охороною навколишнього середовища.

Програма ООН по навколишньому середовищу (ЮНЕП) створена резолюцією Генеральної Асамблеї ООН 15 грудня 1972 р. відповідно до рекомендацій Стокгольмської конференції ООН по навколишньому середовищу (1972 р.). ЮНЕП має Раду керівників, куди входять представники держав, Рада з координації охорони навколишнього середовища, Фонд навколишнього середовища. Основні напрямки діяльності ЮНЕП визначаються на Раді керівників. Як першочергові на найближчу перспективу визначені сім напрямів: населені пункти, здоров'я людини, санітарія навколишнього середовища; охорона земель, вод, запобігання появі нових пустель; океани; охорона природи, диких тваринних, генетичних ресурсів; енергія; освіта, професійна підготовка; торгівля, економіка, технологія.

З розвитком діяльності організації число пріоритетних напрямів може зростати. Зокрема, до числа таких уже висуваються проблеми кодифікації й уніфікації міжнародного і внутрішнього екологічного законодавства. У вирішенні цих проблем ЮНЕП виступає, як правило, разом з іншими міжнародними природоохоронними організаціями. Наприклад, при підготовці і проведенні двох міжнародних конференцій по освіті в області навколишнього середовища в Тбілісі в 1977 і 1987 рр. ЮНЕП активно співробітничав з ЮНЕСКО – організацією, яка найбільш близька за тематикою.

Організація Об'єднаних Націй з питань культури, науки, освіти (ЮНЕСКО) створена в 1948 р. зі штаб-квартирою в Парижі. Природоохоронну діяльність вона здійснює за декількома напрямками:

- керівництво екологічними програмами, в яких зайнято понад сто держав. Серед програм – довгострокова, міждержавна і міждисциплінарна “Людина і біосфера” (МАБ), Міжнародна програма з освіти в області навколишнього середовища, Міжнародна гідрологічна програма і інш.;
- облік і організація охорони природних об'єктів, віднесених до всесвітньої спадщини;
- надання допомоги країнам, що розвиваються, й іншим у розвитку екологічної освіти і підготовки фахівців-екологів.

Міжнародний союз охорони природи і природних ресурсів (МСОП) заснований у 1948 р. Це неурядова міжнародна організація, вона представляє понад 100 країн, неурядових організацій і міжнародних урядових організацій (усього понад 500 членів). Основне завдання – розвиток міжнародної співпраці держав, національних і міжнародних організацій, окремих громадян у рішенні таких питань: збереження природних екосистем, рослинного і тваринного світу; збереження рідкісних і зникаючих видів рослин і тварин, пам'яток природи; організація заповідників, рекреаційних зон, національних природних парків; екологічна освіта.

За сприяння МСОП проводяться міжнародні конференції з питань охорони природи, розробляються проекти міжнародних конвенцій по охороні пам'яток природи, окремих природних об'єктів і комплексів. За ініціативою МСОП ведеться Червона книга рідкісних і зникаючих видів рослин і тварин, розроблена програма “Всесвітня стратегія охорони природи”.

Всесвітня організація охорони здоров'я (ВОЗ) утворена в 1946 р. Вона займається питаннями охорони здоров'я людини в аспекті її взаємодії з навколишнім середовищем. ВОЗ здійснює санітарно-епідеміологічний моніторинг навколишнього середовища, узагальнює дані про захворюваність людей у зв'язку зі станом навколишнього середовища, проводить санітарно-гігієнічну експертизу навколишнього середовища і дає оцінку його якості. У зв'язку з цим ВООЗ вивчає проблеми оздоровлення міст, організації відпочинку і санаторно-курортного лікування громадян, бере участь у міжнародних програмах щодо поліпшення санітарно-гігієнічних умов життя людини. У своїй діяльності вона консолідується з ЮНЕП, МАГАТЕ, ВМО та ін.

Міжнародне агентство по атомній енергії (МАГАТЕ) утворено в 1957 р. для виконання програми забезпечення ядерної безпеки і охорони навколишнього середовища від радіоактивного забруднення. МАГАТЕ розробляє Правила будівництва і експлуатації атомних електростанцій, проводить експертизу проєктованих і діючих АЕС, дає оцінку впливу атомних матеріалів на оточуюче середовище, встановлює норми радіаційної безпеки, перевіряє їх виконання. Непідкорення окремих держав цим вимогам, як показує світовий досвід, може викликати застосування, за рішенням Ради Безпеки ООН, економічних санкцій з боку світової спільноти.

Сільськогосподарська і продовольча Організація Об'єднаних Націй (ФАО) утворена в 1945 р. Сфера її діяльності – сільське господарство і світові продовольчі ресурси. У зв'язку з цим вона займається екологічними проблемами в сільському господарстві: охороною і використанням земель, водних ресурсів, лісів, тваринного світу, біологічних ресурсів Світового океану.

ФАО підготувала ґрунтову карту світу. Завдяки ініціативі ФАО прийнята Всесвітня ґрунтова хартія, проведені міжнародні конференції з питань народонаселення, продовольства, боротьби з запустінням земель, охорони водних ресурсів. ФАО бере участь у розробці багатьох екологічних програм, активно співробітничав з ЮНЕП, ЮНЕСКО, МСОП.

Міжнародна морська організація (ММО) створена в 1948 р. Вона діє в області морського судноплавства і охорони моря від забруднення; бере участь у розробці міжнародних конвенцій по боротьбі з забрудненням моря нафтою та іншими шкідливими речовинами. До складу ММО входить Комітет по захисту морського середовища. Сьогодні ММО є однією з представницьких міжнародних організацій, у рамках якої розробляються і узгоджуються основні принципи міжнародної політики по захисту морського середовища.

Всесвітня метеорологічна організація ООН (ВМО) створена в 1947 р. Її завдання: вивчення і узагальнення ступеня впливу людини на погоду і клімат планети в цілому і по окремих регіонах. Вона діє в рамках глобальної системи моніторингу навколишнього середовища (ГСМОС). Роботу системи координує ЮНЕП. Разом з ВМО в ГСМОС входять ВООЗ, ФАО, ЮНЕСКО.

Система ГСМОС має п'ять діючих програм: моніторингу стану атмосфери; перенесення забруднюючих речовин на великі відстані; здоров'я людини; Світового океану; відновлюваних ресурсів суші.

Крім названих провідних міжнародних організацій природоохоронного профілю у світовому співтоваристві функціонують численні міжнародні структури, що займаються однією або декількома спеціальними екологічними проблемами. Наприклад, *Міжнародний реєстр потенційно токсичних хімічних речовин (МРПТХР)* створений як частина ЮНЕП. Його завдання – вивчення і розповсюдження інформації про токсичні хімічні речовини, включаючи інсектициди і гербіциди, і їх дію на людину та навколишнє середовище. У базі даних МРПТХР міститься інформація про більш ніж 600 хімічних речовин, поширених у всьому світі. Це число продовжує зростати.

Бюро ООН по наданню допомоги на випадки стихійного лиха (ЮНДРО) покликане мобілізувати і координувати допомогу, надану різними державами і організаціями, країнам, які спіткало стихійне лихо. Бюро збирає і обробляє інформацію про стихійні лиха, розробляє заходи щодо запобігання можливим збиткам.

У числі регіональних комісій *ЕКОСОС заслуговує на увагу*, передусім, робота Європейської економічної комісії (ЄЕК). В її складі спеціальний орган по навколишньому середовищу із старших радників країн ЄЕК. Цей орган координує екологічну діяльність комітетів ЄЕК, заздалегідь розглядає питання охорони навколишнього середовища на своїх засіданнях і розробляє рекомендації сесії ЄЕК. Пріоритетними екологічними проблемами ЄЕК є впровадження маловідходних і безвідходних технологій, оцінка впливу на оточуюче середовище, охорона екосистем, тваринного світу суші, боротьба з трансграничним забрудненням і т.д.

Сьогодні ООН є багатоцільовою універсальною міжнародною організацією. Наведена на рис. 1.1 схема формування міжнародної економіко-екологічної політики – це лише вершина своєрідного айсберга, підводна частина якого становить собою безліч різних дирекцій, управлінь, фондів і т.д. Уся ця величезна система виявилася значною мірою бюрократичною і нездатною подолати екологічну кризу, що насувається. Виникає питання про корисність і дієвість світової системи вирішення транснаціональних, планетарних і міждержавних питань.

Як уже наголошувалося вище, навіть діяльність різних суспільних фондів несе на собі відбиток корпоративності і власних економічних і політичних інтересів. Про це побічно свідчить діяльність “ТАСІС”. Кошти, що виділяються з цього фонду, на розвиток і реконструкцію економіки в переважній своїй частині залишаються в руках зарубіжних фірм і організацій, як правило, тих, що виграють оголошений тендер. Далеко не завжди проекти, що фінансувались з цього фонду доводилися до кінця.

Проте, вся система захисних механізмів, їх базис і надбудова, що формується під егідою ООН, понад шістьдесят років, залишається поки що єдиною реальною силою, здатною якщо не повністю контролювати і управляти всіма процесами життєдіяльності і безпеки на планеті, то хоча б визначати джерела загрози, що виникають неминуче як у процесі різних комунікаційних міжнародних процесів, так і в результаті антропогенної діяльності людства. У світі налічується близько 200 держав, з яких 185 є членами Організації Об'єднаних Націй. Їх прийнято групувати за географічним положенням, за рівнем і характером соціально-економічного розвитку: західні і східні (євразійські), північні (розвинуті) і південні (такі, що розвиваються). Зрозуміло, така класифікація досить умовна, але вона використовується в політичному житті, у визначенні загальних інтересів і пріоритетів груп країн, а також в організації міжнародної співпраці.

З часу Стокгольмської конференції ООН з питань оточуючого людину середовища (1972г.) спостерігається стрімке збільшення числа національних законів і підзаконних нормативних актів, присвячених охороні навколишнього середовища і регулюванню природокористування, а також збереженню особливо цінних екологічних систем і природних об'єктів. Більше 100 держав-членів ООН прийняли заголовні комплексні закони про охорону навколишнього середовища, регламентуючі політику і принципові юридичні положення в екологічній сфері. У деяких країнах – Колумбія, Сенегал, Філіппіни – з'явилися навіть кодекси про охорону навколишнього середовища – екологічні кодекси (в Росії такий кодекс прийняла Республіка Башкортостан). Більше 100 держав утворили і розвивають адміністративні системи екологічного керування, очолювані міністерствами або аналогічними державними органами по навколишньому середовищу і регулюванню природокористування. Розвивається взаємодія між центральними і місцевими державними органами з питань охорони навколишнього середовища і регулювання природокористування.

Важливим чинником, стимулювання раціонального використання є створення ринкових відносин в екологічній сфері що передбачає, зокрема, ринок для одиниць забруднення, дозволяючи країнам або окремим фірмам купувати або продавати права на забруднення навколишнього середовища. Яскравим зразком ринкового підходу (на рівні окремих країн) до забруднення навколишнього середовища є ситуація з виконанням Кіотського протоколу. Як відомо, конференція в Кіото (Японія), що відбулася в 1997г., – це пряме продовження Конференції ООН по навколишньому середовищу і розвитку в Ріо-де-Жанейро. Мета конвенції – “добитися стабілізації концентрації парникових газів в атмосфері на такому рівні, який не допустить би небезпечної антропогенної дії на кліматичну систему”. Конвенція Ріо-де-Жанейро набула чинності в березні 1994 р., але вже в 1995 р. на першій конференції в Берліні країни-учасниці відзначили, що записані в ній зобов'язання по обмеженню викиду парникових газів недостатні. Тому було ухвалено рішення про перегляд їх і підготовку нового проекту протоколу, який був підписаний в Кіото.

Одним з механізмів виконання зобов'язань по скороченню емісії парникових газів може стати запропонована США міжнародна система торгівлі квотами. Ті підприємства і компанії, які не мають техно-

логічної можливості зменшити викиди, могли б купувати свого роду дозволи або ліцензії у країн, що “перевиконали свої зобов'язання”. Йдеться про створення принципово нового сегменту світового ринку квот на викиди парникових газів (КВПГ), на якому Україна може виявитися абсолютним лідером. Причому Україна, що фактично вже виконала Кіотські зобов'язання, у перспективі стає головним постачальником квот, а США – головним покупцем (60–80 % усього об'єму ринку, решта – Японія, Канада, Австралія, Європа). За прогнозами фахівців ціна за умовну тонну емісії парникових газів знаходитиметься в межах 10–50 поділ., а попит може досягти 10–15 млрд дол.

Усередині окремої країни створення ринкових відносин в екологічній сфері може ґрунтуватися на “принципі пузиря”. Цей принцип трактує всі викиди (для окремого регіону або заводів однієї фірми) як єдину регульовану систему всередині замкнутого простору (“пузиря”). Іншими словами, об'єм викидів встановлюється в цілому для регіону, а підприємства-забруднювачі домовляються між собою про те, як вони найбільш вигідним для себе способом забезпечать виконання цього об'єму. Наприклад, дрібні підприємства-забруднювачі, що не мають через об'єктивні причини можливості істотно понизити об'єми власних викидів, фінансують установку додаткового очисного устаткування на великому підприємстві з тим, щоб спільними зусиллями не перевищити встановлений об'єм забруднення в регіоні. На цьому шляху може бути досягнуто істотне поліпшення екологічної обстановки при оптимальному витрачанні коштів. Механізм реалізації “принципу пузиря” передбачає, що дозволи на викиди розподіляються між окремими підприємствами-забруднювачами. Від підприємства потрібне виконання встановлених лімітів або через інвестиції в очисні технології, або, придбаваючи дозволи у тих підприємств, які змогли істотно понизити об'єми своїх викидів після первинного розподілу дозволів. Державний механізм природокористування спирається на фінансування екологічних заходів за залишковим принципом (0,2–0,3 % ВВП). Для порівняння в Австрії, Нідерландах, Японії – 1,3 %, Великобританії – 1,4 %, Швеції, Швейцарії – 1,5 %, Німеччини – 1,7 %, Данія – 1,9 %. Державні інвестиції на охорону навколишнього середовища і раціональне використання природних ресурсів знизилися на 81 %. Інвестиції в будівництво установок по переробці і утилізації відходів виробництва становлять лише 0,01 % від загальної суми коштів, що інвестуються в основний капітал.

Висновки. Таким чином, на даний час усередині України ринковий підхід до вирішення екологічних проблем знаходиться ще в стадії формування. В умовах ринкових відносин, глибокого соціального розшарування народів світової спільноти і виснаження природних ресурсів (у першу чергу в країнах, що раніше за інші стали на шлях інтенсивної індустріалізації народного господарства) питання природокористування і соціальної безпеки розглядаються і вирішуються в першу чергу з урахуванням національних і корпоративних інтересів.

Література

1. Геер В. Социогуманитарные составляющие перспектив перехода к социально ориентированной экономике в Украине / В. Геер // Экономика Украины. – 2000. – № 1. – С. 4–19; № 2 – С. 4–12.
2. Половян А. В. Механизм обеспечения экономико-экологической безопасности хозяйствующих систем. – Донецк, 2005. – 199 с.
3. Устойчивое природопользование: постановка проблемы и региональный опыт / Под ред. В. И. Захарова. – М. : Ин-т устойчивого развития, 2010.

References

1. Geyer V. Socy`ogumany`tarnnye sostavlyayushhy`e perspekty`v perexoda k socy`al`no ory`enty`rovanno-j` ekonomy`ke v Ukray`ne / V. Geyer // Ekonomy`ka Ukray`ny. – 2000. – # 1. – S. 4–19; # 2. – S. 4–12.
2. Polovyan A. V. Mexany`zm obespecheny`ya ekonomy`ko-ekology`cheskoj bezopasnosty` hozyajstvuyushhy`x sy`stem. – Doneczk, 2005. – 199 s.
3. Ustojchy`voe pry`rodopol`zovany`e: postanovka problemy u` regy`onal`nyj opyt / Pod red. V. Y`. Zaharova. – M. : Y`n-t ustojchy`vogo razvy`ty`ya, 2010.

Надіслана/Written: 3.08.2015 р.
Надійшла/Received: 6.08.2015 р.
Рецензент: д.е.н., проф. О. О. Орлов